HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul, Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 6 Nisan 1937 Sayı : 66

DERVİŞİ

Anadolunun kucağında yetişmiş ve eserlerile birlikte adları da unutulmuş halk şairleri pek çoktur. Ara sıra tesadüfen ele geçen mecmualarda rastlanan bir veya bir kaç manzumesile tanıdığımız bu şairler, Karacaoğlan, Gevherî, Âşık Ömer, Emrah, Âşık Derdli gibi Türk yurdunun her bucağında ün salmış olmaktan ziyade, ancak kendi muhitlerinde, kendi muhitlerinin küçük dairesi içinde kalmışlar, belki pek az yazıp söyledikleri için, ıtrı bütün memleketin havasında hissedilen bir bahar olamamışlardır. Fakat ne olursa olsun, halk edebiyatımızın akışına katılan varlıklarile bu edebiyatın bünyesinde yer alan bu şairler, geçmişin, bu gün pek anlaşılmayan değerleridir. O itibarla bunları, gömülü bulundakları karanlıkların derinliklerinde her fırsat düştükçe aramak, bilinmiyen adlarını eserlerile birlikte edebiyat tarihimizin güneşine kavuşturmak halk bilgisile meşgul olanların ihmal edilmemesi lâzım gelen vazifelerinden biridir.

Dünün tozu, dumanı arasında kaybolmuş, bir zaman etrafa ışık veren adları, bir cönk sahifasının kenarına sinmiş olan bu şairlerden biri de Dervişidir. Nerede ve ne vakit doğmuş, nerede, nasıl yaşamım, nerede ve hangi tarihte dünyadan göçmüş olduğunu öğrenmeğe imkân olmıyan Dervişiyi bize bildiren şu destandır :

Nazar kıldım şu cihanın halkına
Her biri bir dürlü seyran arzular
Kimi aldanmıştır fena mülküne
Zevku safa için yârân arzular

Kimi küfür kelâm saçar dilinden
Kimisi çıkmıştır hakkın yolundan
Kimi meyhanede sakî elinden
İşü nûş etmeğe peyman arzular.

Kimi talim eder erkân ve edep
Kimi ticartte kimi . . . . . .
Kimi terki dünya olmuş ruzu şeb
Kûşei vahdette pünhan arzular.

Kimi âlim olmuş nasihat eder
Kimi âkil hakkın yoluna gider.
Kimi evliyalar tarafın güder
Heman haktan emrü ferman arzular.

Kiminin nice iş gelmiş başına
Kiminin nasihat girmez gûşuna
Kimi düşmüş gider şeytan peşine
Lût kavmından beter oğlan arzular.

Kimi diyarında eder sohbeti
Kimi gurbet elde çeker hasreti
Kimi terk eylemiş darı devleti
Rûzu şeb kuluna ihsan arzular.

Kimi gülistanda gül lâle sorar
Kimi seyyah gezer diyar be diyar
Kimi şair olmuş menendin arar
İmtihan olmağa meydan arzular.

Kimi İncil okur İsaya tapar
Kimi Tevrat okur Musaya tapar
Kimi Zebur okur Davuda tapar
Hak dine tapanlar Kuran arzular.

Kimine gani mal vermiştir Hudâ
Kimi din uğruna ser kılmış feda
Dini islâm olan Bây ile Geda
Beyte yüz sürmeği her ân arzular.

Dervişi dört kitap dört mezhep haktır.
Mevlânın kuluna ihsanı çoktur
Zerrece dünyada tamaını yoktur
Bu dil son nefesle iman arzular.

Bu destanına göre Dervişi taat ve ibadetten başka bir meşgaleye dalmayan inanı kuvvetli bir müslüman, muhlisinin işareti kâfi telâkki edilirse ihtimalki bir tarikat adamıdır. Dünyade her şeyden elini, eteğini çekmiş, son nefesinde imandan başka bir isteği kalmamış olduğunu açıkça söyliyen şair, herkesin bir işe koyulup ahreti unuttuğundan, hele bazılarının hak yolundan tamamile çıkarak meyhanede zevk aradığından, bunların hiç nasihat dinlemiyerek şeytanın arkasında yürüdüklerinden şikâyet etmektir. Bununla beraber şair, âlim ve âkıl, velilere bağlı, başını din uğrunda feda etmiş, allahın beytine yüz sürmeği isteyen fakir, zengin kulların mevcudiyetine de inanmakta, her çeşitten insan yaşıyan yer yüzünde vahdet köşesinde unutulmak istiyenlerinde bulunduğunu söylemektedir.

Görülüyor ki, Dervişinin destanı zahidane bir eserdir. Bu destandan başka daha bir çok eserleri bulunması tabiî olan Dervişi'nin yalnız böyle din ve ibadet mihveri etrafında çalışan ve bunların sınırı dışına çıkmayan bir şair olması mümkün olduğu gibi diğer manzumelerinde tabiatı, güzelliği, aşkı, fâni zevkleri terennüm eden bir şair olması da kabildir. Şimdilik yukarıda naklettiğimiz destanile hakkında hüküm vermeğe mecbur olduğumuz Dervişiyi, Zehdin dar çenberi içinde havâ ve hevesten uzaklaşmağı teselli sayan bir sima olarak kaydetmek zaruretindeyiz.

Mehmet Halit Bayrı

ARMUDÎ BEY

Evvel zaman içinde küçük bir kulübede bir adam otururmuş. Bu kulübenin bağçesi gayet büyükmüş, hem de yemyeşilmiş. Bu yeşilliklerin arasında ufacık bir armud ağacı varmış. Bu ağaç günde iki armut verir, adam da bu iki armudu yiyerek hayatını devam ettirirmiş. İşte bunun için kendisine Armudî Bey derlermiş.

Armudî Bey bir gün kulübeden uzaklaşarak ormana dolaşmağa gitmiş. Bu sırada kulübenin bağçesine bir tilki girmiş, armudun birini yemiş.

Armudî Bey ormanda güzel bir hayat geçirmiş. Burada bir çobanla onun kuzularına rastlamış. Çoban, kırmızı şalvarlı ve mavi cepkenli bir gençmiş. Bu çoban, ormanlarda, yaylalarda, ovalarda, vadilerde dolaşır, mini mini kuzularına mütemadiyen kaval çalarmış. Bu suretle hem kendini hem de kuzularını eğlendirirmiş.

Armudî Bey de orman hayatına alışmış. Çobanın kavalını çok sevmiş. Bu hayattan bir dakika olsun ayrılmak istememiş.

Fakat Armudî Bey aç kalınca ormandan ayrılmak mecburiyetini hissetmiş.

Evine dönerken gözünün önünde bir kulübedeki hayatı bir de ormandaki hayatı canlanmış, gözleri yaşarmış. Nihayet kulübesine gelmiş, hemen armut ağacının yanına koşmuş. Bakmış ağacın dibinde bir tilki yatıyor... Fakat ağaçtaki armutlardan hiç biri yok. Acaba kim yedi? diye düşünmeğe başlamış. Bu sırada Tilki kalkmış :

— Ne düşünüyorsun Armudî Bey? Demiş.

Armudî Bey müteessirane cevap vermiş :

— Nasıl düşünmiyeyim, benim hayatımı devam ettiren şu iki armudun bir tanesini çalmışlar, karnım aç, gözlerim kararıyor, belki de öleceğim, demiş.

Tilki, Armudî Beye, armudu kendisinin yediğini söylemiş. Sonra ;

— Sana bir şey teklif edeceğim, eğer kabul edersen hayatımızın sonuna kadar aç kalmıyacağız, demiş.

Armudî Bey kabul etmiş. Yolda giderken Tilki, Armudî Beye :

— Seni bir konağa götüreceğim, ben ne dersem sen onu yap demiş.

Yolda giderken Tilki kendisini taştan taşa, duvardan duvara vurarak başını kanatmış. Armudî Beyi de soymuş. Uzun yollar gittikten sonra bir konağa gelmişler. Tilki kapıyı çalmış. Uşaklar açmışlar. Tilki bunlara :

— Paşaya söyleyin, kaç gündür açız, yolda önümüze hırsızlar çıktı, beni döğdüler, arkadaşımı soydular, bize acısın, bir kat elbise ile bir parça ekmek versin, demiş.

Uşaklar bunlara acımışlar, Armudî Beye ömründe giymediği bir elbise vermişler. Sonra karınlarını doyurmuşlar.

Armudî Bey mütemadiyen üzerine bakarmış. Paşanın nazarı dikkatini celbetmiş. Tilkiye sormuş, Tilki de:

— O hayatında bu kadar âdî bir elbise giymedi de, tuhafına gidiyor, demiş.

Tilki, hep Armudî Beyi methediyormuş. Paşanın da güzel bir kızı varmış. Bu kız ayın on dördü gibi imiş. Tilki bu kızı Armudî Beye almak istiyormuş. Paşaya, Armudî Beyin zengin olduğunu, yüzlerce mandaya, sığıra, bınlerce koyuna, çok büyük çiftliklere malik bulunduğunu söylemiş. Paşayı nihayet kandırmış. Bir hafta sonra düğün yapmıya karar vermişler.

Tilki, paşaya:

— Artık bana müsaade edin, ben gideyim, konak epî dağılmıştır, cariyelerin, uşakların hatırına gelmezki toplasınlar, demiş.

Yolda hangi çobana tesadüf ettiyse:

— Buradan araba ile bir Paşa geçecektir, eğer size sorarsa «bunlar Armudî Beyindir» deyin, size şu kadar para vereceğim, demiş.

Bunları söyledikten sonra koşa koşa kulübeye gelmiş. Kulübeyi kocaman bir konak haline getirmiş. Kapılara cariyeler koydurmuş. Konağı, paşanın konağında bulunmıyan eşyalarla süslemiş.

Bir hafta sonra, Armudî Bey, Paşa, kızı araba ile konağa gelmişler. Cariyeler, uşaklar bunları karşılamışlar, yukarı almışlar.

Derken bir hafta, geceli gündüzlü güzel bir düğün yapılmış. Düğünden sonra Paşa konağa dünmüş. Tilki, konağın en üst katında bir oda ayırarak cariyelere:

— Ben öldüğüm zaman bu odaya gömün, diye tenbih etmiş.

Bir kaç gün sonra Tilki ölmüş. Cariyeler Tilkinin vasiyetini Armudî Beye söylemişler. Armudî Bey:

— Atın şu karşıki çukura, demiş.

Tilki, çukura konulduğu zaman dirilmiş, Armudî Beye:

— Demek ölünce böyle çukura atılacağım, öylemi? Demiş.

Armudî:

— Canım ben senin şaka yaptıdığını biliyorum da ben de sana bir oyun yaptım, hiç öyle şey olur mu? Demiş.

Tilki bir kaç gün sonra hakikaten ölmüş. Armudî Bey, Tilkiyi karşıki çukura attırmış. Fakat, aradan bir kaç ay geçtikten sonra, ne konak kalmış, ne cariyeler, ne uşaklar, ne de hanım .... Armudî Bey yine eskisi gibi kulübesile, bahçesindeki armut ağacile yalnız kalmış..... Onlara kömür....... bizlere ömür......

HİND PADİŞAHININ KIZI

Vakti zamanında çok zengin bir adamın Aydoğan isminde bir oğlu varmış. Bir gün bu zengin adam ölmüş. Aydoğan, babasından kalan paraları zevk, sefa âlemlerinde yiyerek pek kısa bir zamanda kül etmiş.

Aydoğan parasız kalınca amcasının yanında çalışmağa başlamış. Amcası ticaretle uğraşırmış. Bir gün mal satmak üzere uzak memleketlere gitmeğe karar vermiş, Aydoğanı da yanına almış.

Memleket memleket dolaşmışlar. Bütün malları satarak çok para kazanmışlar. Amcası Aydoğana yüz lira vermiş, bu para ile istediği şeyi almasına müsaade etmiş. Aydoğan pazara gitmiş, etrafına bakarken karşısına bir adam çıkmış:

— Ne arıyorsun delikanlı? Diye sormuş.

Aydoğan da:

— Mal alacağım bey baba, diye cevap vermiş.

İhtiyar, çocuğa daha ziyade yaklaşarak:

— Sen bana paranı ver, ben sana en güzel malı veririm, demiş, Aydoğanı arkasına takarak yürümüş.

Güzel bir bahçeye gelmişler. İhtiyar, altın bir kafesin arkasında duran melek gibi bir kızı göstererek:

— Bunu al, götür, demiş.

Aydoğan:

— Ben onu ne yapayım, amcam beni azarlar, demiş.

Fakat ihtiyar paraları geri vermemiş. Aydoğan da eli boş olarak amcasının yanına dönmüş.

Amcası ona:

— Ne aldın bakayım Aydoğan, diye sormuş.

O da:

— Amca, yüz lira ile ne alınır ki? Hiç bir şey alamadım, demiş.

Ertesi gün amca Aydoğana yüz lira daha vermiş. Aydoğan yine pazara gitmiş. Tekrar o ihtiyarla karşılaşmış.

İhtiyar hemen:

— Ne arıyorsun delikanlı? Demiş.

Fakat Aydoğan, ihtiyarı tanıyamamış:

— Mal alacağım da, iyi mal bulabilir miyim diye bakıyorum, demiş.

İhtiyar, Aydoğanı bu sefer de kandırmış. Parasını almış, güzel kızı tekrar ona göstererek:

— Bu iyi maldır, bunu al, götür, demiş.

Aydoğan yine:

— Ben onu ne yapacağım, almam, demiş.

İhtiyar bu sefer de paraları geri vermemiş. Aydoğan da amcasının yanına beş parasız olarak dönmüş.

Adam, Aydoğanın eli boş döndüğünü görünce:

— Aydoğan, yine bir şey alamadın mı? Demiş.

Aydoğan:

— İki yüz lira ile ne alınır ki? Cevabını vermiş.

Ertesi gün olmuş. Amcası Aydoğanı çağırmış:

— Al sana yüz lira daha, demiş.

Aydoğan koşa koşa pazara gelmiş. Karşısında yine o ihtiyar adamı görmüş. İhtiyar eskisi gibi sormuş:

— Ne arıyorsun delikanlı? Demiş.

Aydoğan, bu sefer de başka kıyafete giren ihtiyarı tanıyamamış, ona:

— Mal almak için dolaşıyorum, demiş.

İhtiyar, Aydoğanı üçüncü defa olarak kandırmış, aynı kızın yanına götürüp :

— Bu kızı al, demiş.

Aydoğan naçar kalarak:

— Eh ne yapalım, kısmetimizmiş, diyerek kızı almış.

Sokakta giderlerken Aydoğan, kıza:

— Siz kimsiniz? Diye sormuş.

Kız da:

— Ben Hind Padişahının kızıyım, bir gün çayırda gezerken bu ihtiyar adam beni aldı, bir altın kafesin içine koydu, şimdiye kadar orada kaldım, benim adım Bilgedir, demiş.

Doğruca eve gitmişler. Amcası, Aydoğanı tektir etmiş. Akşam olunca yatmışlar. Aydoğan uyuduktan sonra kız kalkmış. Sabaha kadar halı dokumuş. Aydoğan uyanınca ona:

— Bu halıyı al, sat, demiş.

Aydoğan halıyı pazara götürmüş, çok yüksek fiyatla satmış. Aldığı paralarla tuğla satın almış, içerisine de gayet kıymetli taşlar saklamış. Sonra eve gelmiş. Tuğlaları gören amcası :

— Bunları ne yapacaksın, paraları yazık etmişsin, diyerek Aydoğanı azarlamış.

Bir kaç gün sonra memleketlerine hareket etmişler. Amca, şehre gelir gelmez kıral için satın aldığı kadife, atlas kumaşları saraya götürmüş.

Aydoğan da bir altın tabağın içine iki tane tuğla koyarak kırala uzatıp:

— Bunları kırınız, demiş.

Kıral tuğlaları kırmış. İçinden dökülen kıymetli taşları görünce çok memnun olmuş, ona, şehrin en güzel yerinde ticaret yapması için izin vermiş.

Aydoğan, bir gün ticaret yapmak için uzak bir memlekete gitmiş. Bu sırada nişanlısı Bilgeyi kaçırarak babası Hind Padişahının yanına götürmüşler. Aydoğan şehre geldiği zaman nişanlısının kaçırıldığını anlayınca çok

müteessir olmuş. Her ne pahasına olursa olsun Bilgeyi bulmağa karar vermiş. Yola çıkmış. Yolda bir ihtiyara tesadüf etmiş. İhtiyar sormuş:

— Delikanlı, nereye gidiyorsun, demiş.

Aydoğan da:

— Güzel Bilgeyi aramağa, cevabını vermiş.

İhtiyar bunun üzerine:

— Oğlum, geç kalmışsın, onu bir kumandana veriyorlar, sen denimle gel, demiş.

İhtiyar, Aydoğanı Hind Padişahının sarayına götürmüş, ona sihirli bir keman vermiş, Aydoğan düğünde keman çalacakmış.

Her şeyler hazırlanmış. Misafirler gelmiş. Derken merasimler yapılmış. Çalgılar çalmağa başlamış. Bir aralık Aydoğan yalnız başına keman çalmağa başlamış. Keman şöyle şarkı söylüyormuş:

— Uyu..... Uyuyupta kal, diyormuş.

Düğünde bulunanların hepsi uyumuş .Aydoğan, Bilgeyi alarak memleketine kaçırmış. Orada kırk gün kırk gece düğün yaparak sevgili Bilgesile evlenmiş. Onlar ermiş muradına..... Biz çıkalım tahta boşuna........

EDİK İLE BIDIK

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir Edik, bir Bıdık bir de bunların kızı Fatma varmış. Fatma yağmurlu havalarda evdeki fıçıyı doldurmak için su taşırmış. Zavallı kız bu her günkü sakalıktan bıkmış. Bir gün canına tak demiş, çeşme başında ağlamağa başlamış.

O sırada civarın zenginlerinden birinin oğlu bu güzel kızın ağladığını görünce, yanına yaklaşmış:

— Niçin ağlıyorsun güzel kız? Diye sormuş.

Kız, başını iki tarafa sallıya sallıya:

— Ah beyim, ben ağlamıyayım da kim ağlasın, diye cevap vermiş.

Genç adam sormuş:

— Niçin? Demiş.

Kız da:

— Niçin olacak, benim bir deli anamla bir deli babam var, onlar beni her gün bu eziyete sokuyorlar, delik fıçı da bir türlü dolmuyor, demiş.

Genç adam, kızı teselli etmiş:

— Ağlama, senin adın nedir bakayım? Demiş.

Kız:

— Fatma, diye cevap vermiş.

Genç adam, kızın elini tutmuş:

— Ne güzel isim, Fatma, seninle evlenelim de ben seni bu cefadan kurtarayım, olmaz mı, demiş.

Fatma çok sevinerek:

— Eğer beni bu suculuktan kurtarırsan, pekî, demiş.

Bu sevinçle evine gelen Fatma o gün ne kadar su getirdise yorgunluk duymamış.

Genç adam eve gidince annesine Fatmayı çok methetmiş, onu sevdiğini, onunla evlenmek istediğini söylemiş.

Derhal karar verilmiş. Söz kesilmiş. Uzatmıyalım, hazırlıklar yapılmış, kırk gün kırk gece düğünden sonra Fatma bir ev hanımı olmuş.

Fatma mesut bir hayat sürmeğe başlamış. Fakat bu çok sürmeden annesile babası ona misafir gelmişler. Öğle olunca yemek yemişler. İkindiye doğru bahçeye çıkmışlar. Bahçe kapısının tam karşısında bir armut ağacı varmış. Edik, Bıdığa:

— Bıdık, şu ağacı görüyorsun ya... Fatmanın bir çocuğu olacak, onun üzerine çıkacak, sonra düşüp ölecek, biz de ona ağlıyacağız, o zaman ağlamaktansa şimdi ağlıyalım, daha hayırlıdır, haydi, ağlıyalım, demiş.

Bıdık da..

— Ya... Evet, doğrudur, haydi ağlıyalım, diyerek ağlamağa başlamışlar. Bu hali gören Fatma, onları zorla susturmuş. Akşam olmuş. Yemek yendikten sonra herkes yatmak için odasına çekilmiş. Edik yatağa girdiği halde bir türlü uyuyamıyormuş. Yattığı yerden tavukların silkelendiğini işitmiş. Hemen Bıdığa:

— Bıdık, Bıdık, uyan Bıdık, diye seslenmiş.

Bıdık yerinden sıçrıyarak:

— Ne var Edik, demiş.

Bıdık heyecanlı heyecanlı:

— Kalk Bıdık, kalk bak, tavuklar bitlenmişler, bir az su ısıtalım da onları yıkıyalım, demiş.

Bıdık buna razı olmuş:

— Peki Edik, sevaba gireriz, demiş.

Bu iki akılsız, gece yarısı kalkarak bir kazan su kaynatmışlar. Tekmil tavukları, horozları, hindileri, kazları birer defa bu kazanın içine sokup çıkarmışlar. Sonra gidip yataklarına yatmışlar.

Sabah olmuş, güneş doğmuş, herkes işine başlamış. Fakat horozların sesini işitmiyen bey, daha erken zannederek uykuya devam etmiş. Uyandığı zaman işine geç kaldığını öğrenmiş. Canı sıkılmış. Halbuki asıl canını sıkacak şeyin aşağıda olduğunu bilmiyormuş.

Tavukların başına gelenleri evvelâ Fatma öğrenmiş. Yukarı çıkarak yana yakıla beyine anlatmış. Bey çok kızmış, fakat hanımının hatırı için bu seferlik affetmiş. İkinci gece bu iki kafadar koyunların gürültüsünü işitmişler. Aşağıya inerek onları birer birer kesmişler. Ertesi günü bu fena haberi alan bey, hiddetinden deli gibi olmuş, kayın valdesile kayın pederini kapı dışarı etmiş...

TALİHSİZ ODUNCU

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde bir talihsiz oduncu Hüseyin Dayı, varmış. Zavallı Hüseyin Dayı elli yaşında imiş. Bu yaşa gelinceye kadar bir gün oh dememiş. Her sabah baltasını omuzuna alarak dağa çıkar, akşamlara kadar odun keser, hava kararmağa başlayınca kesdiği odunları sırtına yükler, kasabaya götürürmüş, Bu kadar zahmete, eziyete rağmen çok az para kazanır, bu para ile ancak yavan ekmek alır, başka hiç bir gıda bulamıyarak onunla kanaat edermiş,

Hüseyin Dayı, bir gün gene odun kesmek için ormana gitmiş. Epice çalıştıktan sonra yorulmuş, dinlenmek için bir ağacın dibine oturmuş. O sırada arkasından birinin:

— Hüseyin Dayı, yanına geleyim mi? Diye seslendiğini duymuş.

Hüseyin Dayı, birdenbire şaşırmış. Çünki bu sesi tanımıyormuş. Ormanda çalışan diğer oduncuların sesine benzetememiş. Bir az korkmasına rağmen:

— Gel bakalım arkadaş, diye cevap vermiş.

Bunun üzerine ağaçların arkasından nur yüzlü, ak sakallı bir ihtiyar çıkmış. Hüseyin Dayının yanına gelmiş, selâm vererek oturmuş. Dereden tepeden konuşmuşlar. Bir aralık ihtiyar adam :

— Hüseyin Dayı, yaşamandan memnun musun? Diye sormuş.

Hüseyin Dayı biraz duraksamış. Sonra:

— Nasıl memnun olabilirim arkadaş, demiş, her gün baltayı omuzlıyarak ormana gelmek, edun kesmek, sonra bunları sırta yükleyip pazara götürmek. Orada bütün bir günlük yorulmaya karşı yalnız bir kuru ekmek parasını almak dayanılır şey midir? Elli yaşıma geldim, bir şehirde oturmak, bir gün evde istirahat etmek nedir bilmem. Hep çalıştım, fakat bir türlü karnımı iyice doyurmağa muvaffak olamadım. Bu yaşayıştan nasıl memnun olurum?.....

Hüseyin Dayının bu şikâyetlerini dinliyen nur yüzlü, ak sakallı ihtiyar, oduncunun yüzüne uzun uzun bakmış. Sonra ona demişki:

— Ben sana bir yol göstereyim. O yala git, inşallah hakkında hayırlı olur. Kalk, şu tarafa doğru yürü, yolda rasladığın adamlar sana « nereye gidiyorsun » diye sorarlarsa, « talihimi aramağa gidiyorum » dersin. Onlar sana talihini gösterirler. Sen de ne istiyeceksen istersin.

Nur yüzlü, ak sakallı ihtiyar, bu sözleri söyledikten sonra ortadan kaybolmuş. Hüseyin Dayı bir az düşünmüş. O gün odun kesmemiş. İhtiyarın söylediklerini yapmağa karar vermiş. Baltasını omuzuna alarak yola çıkmış. Az gitmiş, uz gitmiş. Önüne bir ırmak çıkmış. Hüseyin Dayı bu ırmaktan geçerken bir kurbağa:

— Devam edecek —

Naki Tezel

MERZİFONLU ŞAİR EYUP SABRİ

BAŞLANGIÇ

Anadolumuz folklor bakımından zengin bir hazinedir. Arandıhça neler bulunmaz ve nelerle karşılaşılmaz. Türklüğün göğüs kabartan kültürel varlığı hep buradadır. Bir aydın için bu bitmez kaynaklardan içmek kadar tatlı ne vardır. Bu gün için Adadolumuz bakir bir çalışma alanıdır. Mevcut eserlerin hiç birisi onda gizleneni yansıtamaz. Çünkü elimizdekiler binde bir nispetinde bile bir yekûn teşkil etmiyecek kadar azdır. Şimdi bütün umudumuz Halkevlerimizdedir. Onların sonsuz çalışmaları şüphesiz ki bu hazineleri açacak, Anadolumuzun bu bakir kaynaklarından içmemizi inançlayacaktır. Yalnız şurası muhakkak ki bunları incelemek ve gerçek hüviyetleri saptamak çok müşkül. Aramızda çok kıskançlar var. Meraklıdırlar, gözlerinin gördüğü, kulaklarının duyduğu her şeyi ellerine geçirirler. Fakat gayesizdirler. Niçin topladıklarını bilmezler. Yalnız toplarlar, o kadar. Bunlarla karşılaşınca ilk sorgunuza verecekleri cevap, inkârdır. Ne yapsanız söyletemezsiniz. O, onun için bulunmaz bir servet gibi saklanır. Bu suretle bir çok eserler bu adamların hodbinliklerine kurban gitmiştir. Nitekim Merzifonun yetiştirdiği bir çok değerlerin içinden adları bizce mâlum olanların hiç birini tesbit edemiyoruz. Yazımızın konusunu teşkil eden (Eyup Sabri) de bu kıymetlerden biridir. Ziya paşa devrini idrak eden bu kudretli şairin henüz elimizde edebî hüviyetini vuzuhla gösterebilecek canlı bir eseri yoktur. Toplıyabildiklerimizi de Merzifonun kültürlü bir genci olan tahrirat kâtibi Aziz Taşan'a borçluyuz. Dil, Tarih, Edebiyat komitesinin bu değerli üyesi, şairin torunudur. Bu itibarla ailesinin büyüklerinden ve nufus kaydından bulabildiklerini vermek suretile daima müteşekkir kalacağımız mevcut bilgimizi kuvvetlendirmek lutufkârlığını gösterdiler. Bu Merzifonlu şairin elimizdeki eserleriyle tetkike değer bir şahsiyet olduğunu anlamak mümkündür. Çünkü duyuşları güzel, ifadesi sade, üslubu çekicidir. Bir şair hem yüksek tabaka denilen divan şairleriyle, hem de diğer Halk edebiyatının kuvvetli elemanları ile kıyaslanabilecek kadar kuvvetlidir. Ziya paşa ile dostluğu birinciye, Tokatlı aşık Nuri ile olan münasebetide ikinciye, yani halk edebiyatına olan temayülüne canlı birer delildir. Tokatlı Nuri günlerce evinde misafir kalmış, şairle uzun uzun görüşmüştür. Aşağıda eserlerinden vereceğim örneklerde bu sahadaki üstünlüğünü görecek, şairin yüksek kabiliyetini anlıyacaksınız.

HAYATİ..

Eyup Sabri 1259 da Merzifonda ve münevver bir aile ocağında doğmuştur. Babası, Çelebi Mehmet devri ulemâsından Şeyh Abdürrahim Nizamettinin evlâdından Sadi beyin torunu, Merzifon eşrafından Hacı «Hafız» efendidir. Tahsilini Amasya medresesinde tamamlamış zamanının tedris usulüne göre Arapça, Farsça öğrenmiştir. Daha sonra da Amasyada medfun bulunan (Şeyh İsmail Saraceddin Şîraziye) intisab ederek (Kavaidi şîriye) tahsil etmiş ve mezkûr zat dan bir de icazet almıştır. Şiire küçük yaştayken başlıyor ve gayri matbu bir de divan meydana getiriyor. Ne yazık ki bu divan ortada yoktur.

Bu Divanında şahsiyetini gösterebilecek bütün şiirlerini toplamıştır. Şairin en güzel eserlerini ortaya koyduğu bu zamanda meşhur Ziya Paşa da «Amasya» ya mutasarrıf olarak geçmiş bulunuyor. Bu sırada babası Hafız efendinin âşar yüzünden bazı adamlarla arası açılıyor. Bundan muğber olan rakipleri «Ziya paşa» ya bir istida göndererek Hafız efendinin mütegallibeliğiini ileri sürerek şikâyette bulunuyorlar. Bunu duyan Sabri çok müteessir oluyor. Ve derhal Ziya Paşaya manzum bir mektup yazıyor. Sabrinin ailesini çok yakından tanıyan Paşa, bu mektuptan çok memnun kalıyor. Sabrinin kuvvetli ifadesi ve parlak üslubu Paşayı teshir ediyor. Aralarında bu suretle samimi bir dostluk başlıyor ve Sabriyi «Amasya» ya çağırıyor. Bundan sonra Ziya Paşa Amasya da kaldığı müddetçe Sabriyi yanından ayırmıyor ve Sabri, Paşanın daima iltifatına mazhar oluyor. Hattâ Paşa İstanbula gelirken Sabriyi de beraber götürmek istiyor. Fakat Paşanın bir türlü babası bu ricasını yerine getirmiyor ve bu Sabri için bulunmaz bir himayeden şairi mahum bırakıyor. Bazı yazılarında Merzifondan uzak kaldığına şahit oluyoruz ki, bu da bir zaman için muhakkak ki şairin Merzifondan ayrıldığını gösteriyor.

Sabriyi rakipler zevke aldılar
Aldatup azğıma bir bal çaldılar
Yelken kürek gurbet ele saldılar
Çok gördüler kardaş şu Merzifona.

Bundan anlıyoruz ki Sabri, rakiplerinin sözlerine kanarak Merzifondan uzaklaşmıştır. Fakat nerelere gittiği. kimlerle görüştüğü belli değil. Yalnız bilineni, Amasya ya gitmesidi. İşte kısaca hayatını bildiğimiz kadar anlatabildiğim Sabri, 1283 yılının haziranında 24 yaşında olarak hayata gözlerini kapıyor. Küçük bir yaşta koca bir divan meydana getiren Sabri, şüphesizdir ki yaşamış olsaydı daha çok ve kuvvetli eserler verecekti.

Sabrinin aşkı da temizdir. Sevdiğine hitabederken (ona) ruhunun bütün inceliğini ve duygularının temizliğini boşkun bir belagatla hissettirecek kadar tatlı gösteriyor. sitemlerinde bile bir tabiilik, bir güzellik var:

— 1 —

Sevdayı aşkınla divane gönül
Hiç bir yerde durmaz, ahuzar eyler.
Derdinle kahredüp divane gönül
Hanumanı canı tarumar eyler.

— 2 —

Berk urdu aleme mahı cemalin
Deva, dili teşneye lali zilalin
Meğer kim gelirse vakti visalin
Günül pür şitayi nevbahar eyler.

— 3 —

Bir buy almayınca sen gonca virtten
Mümkünmü halasım bu müşkil dertten
Bi vefalık sadır olurmu mertten
Edince bu kârı cefakâr eyler.

— 4 —

Sabri figan eyler sen de gülersin
Tiygı gamzen ile bagrım delersin
Bir gün olur bu sevdaya yelersin
Seni de hak aşka hissedar eyler.

Aşağıda okuyacağınız bütün koşmaları hep böyle ritmik ve sadedir. Fikirlerindeki samimiyet, üslubundaki çekicilik Sabrinin yüksekliğini gösteren en canlı delillerdir. Bu az, fakat öz yazılarıyle Sabriyi edebiyat alemimize tanıtabilirsek ne mutlu.

KOŞMALARI

— I —

Zulmeti fikkatten reha bulurdum;
Vaslı mihridırahşanım olaydı.
İlleti hicrana şifa bulurdum
Bir tabibi zî dermanım olaydı.

Sevdayı zülfüne oldum müptelâ
Görünmez gözüme zerre masiva
Bir can nedir yare etmeyim feda
Sarfederdim yüzbin canım olaydı.

Sabriya tahammül kalmadı bende
Çünkü suzü hicrin artıyor tende
Böyle ağlarmıydım beytülhüzünde
Şimdi benim süleymanım olaydı.

— II —

Hayli yâr ile suph eder aşık
Habı rahat andan maslup dediler
Uğratmış serini bir derde yazık
Sırrın ifşa etmez mahçup dediler.

Can simin fırkatte bulmadı fereç
Mir'atıhayale bak suretin seç
Takarrüp eyleme geruden gel geç
Dil sana muhibbi mahbup dediler.

Müstevli olmada cevri sitemler
Diydemdem cûş eder eşkile demler
Dil tahammül kılıp hiç çekme gamlar
Sende vardır Sabrı Eyyup dediler.

— III —

Tanetme uşakın nalendesine
Anlar haya etmez mesti elesttir
Demişler insanın şermendesine
Tenasül eylemez bir tehi desttir

Ey sofi sen beni tekdir edersin
Bu garip gönlümü teksir edersin
Mümkünmükü sonra tamir edersin
O bir sırça saray fena şikesttir.

Sabri her dildara olma heveskâr
Birdir yanlarında yar ile ağyar
Şuh zemanede itibarmı var
Bu asrıçre alem riya peresttir.

— IV —

Sim şane ile tarayup dildar
Devşindirme gülü ruhsara perçemin
Eder aşıkların aklın tarumar
Uğradır ahile zara perçemin.

Bûyi latafette siyah kiysular
Setrolmuş zirinde çeşmi ahular
Ok işletti ezel keman ebrular
Çektirir bir kezde dara perçemin

Görenler perçemin düştü sevdaya
Uğrattı serini derde belaya
Ağular yutturdu Sabri gedaya
Mukabildir zehri mara perçemin.

— V —

İştigâ etmezdim kara bahtımdan
Uymasaydı eğer çerhi gerduna
Etti ahır beni tacı tahtımdan
Pehlül gibi dadır iken Haruna.

Neler çektim neler zalim felekten
Tiygi cevri eksik olmaz kederden
Geceler suphadek kan dökerekten
Döndü iki çeşmim nehri Ceyhuna.

Sabriyi rakipler zevka aldılar
Aldatup ağzıma bir bal çaldılar
Yelken kürek gurbet ele saldılar
Çok gördüler kardaş şu merzifona.

— VI —

Acap nedir bilmem o şivekârdan
Gözlerim bir haber zuhur eylemez
Ayrı düştü gitti bizim diyardan
Gayrı semtimize mürur eylemez.

Türlü nazlar ile canım yıkardı
Tiygı gamzen sinem üzre çakardı
Galiba bendesin gözden çıkardı
Asla hatırına hutur eylemez.

Hayali zülfile düştüm efkâre
Bu sûzü firkatten dil pare pare
Rûzü şep zikredüp Sabri biçare
Evsafı hüsnünde kusur eylemez.

— VII —

Allah için ey badi seba
Söyle derdim gülü ruhsara gidersen
Sorki yadeylermi bendesin aya
Merhametsiz sitemkâre gidersen

Yüz verüp ağyare ülfet etmedi
Her bir nadan ile sohbet etmedi
Yadelleri bir meserret etmedi
Şerh eylemez o bi ara gidersen.

Sabriyi hatırdan nisyan etmesün
Serrişkim lalini pür kan etmesün
Lutfetsin cevrini her an etmesün
Azmeyleyüp ol dildara gidersen.

— VIII —

Ruhsarı kamertap bir nazik civan
Şehri Merzifonda lisana gelmiş
Naziri na mevcut feridüzzeman
Sanki bu aleme bir tane gelmiş.

Bir palude gab gab dilberirana
Virdi ahmermidir ruhları aya
Bağı ruhsarına aşıkı şeyda
Bülbül gibi ahu figane gelmiş.

Nev hilale dönmüş keman ebrular
Zülfü aşıklara verdi hoşbular
Bitince Sabriya ruyinde mûlar
Terki küfran edüp imana gelmiş·

— IX —

Huplar içre benim sevdiğim dilber
Cümle güzellerin ser bülendidir.
Bağı ruhsarında açılmış güller
Cemali Yusifin bir menendidir.

Melahat mülküne olalı sultan
Her emrine matba oluptur cihan
Ya bir iskender ya hükmü Süleyman
Sanki bu alemin şehlevendidir.

Sabriya olalı sana üftade
Vasfını eylerim hadden ziyade
Şöyle güşt eylesek darü dünyade
Bulunmaz akranı bir efendidir.

— X —

Tanetmen olduğum dillere destan
Olurya muhabbet kılmaklıktır bu
Kırışmaz bu kâra zümrei nadan
Çünkü gökte yıldız saymaklıktır bu.

Sevmişim ol şuhu derunu dilden
İkimiz olmadık vuslatta yekten
El şem'i cemale ihrak olurken
Tamuyı firkatte buymaklıktır bu.

Sabri her dildarın narına yandın
Cefasın çektikte candan usandın
Sen belayı aşkı kolaymı sandın
Yolunda servü canı koymaklıktır bu.

URFA VE SİVEREKTE ÖLÜMLE İLİŞKLİ ÂDETLER VE İTİKATLAR

1 — Kandil, ramazan, bayram günleri gibi aziz sayılan günlerde ölüler için bulgur aşı yapılarak fakirlere dağıtılır. Eğer aş yapılamazsa ocağa bir az yağ damlatılır ve kokusu ölülerimizin burnuna deysin denir. [Bayan Selma]

2 — Eğer bir kimse gece veya sabaha karşı ölecek olursa, o gece evde ne kadar lâmba yanıyorsa katiyen söndürmezler. Hattâ gündüz bile olsa, içindeki gaz bitinciye kadar lâmbalar yanar. Ölünün yıkandığı yerde de içindeki gaz bitinciye kadar lâmbalar gece gündüz yakılır. [Bayan Selma]

3 — Ölü evden çıkmadan önce ayakkabısı verilir. Kabri dar olmasın, mevtayı sıkmasın derler. Ölen kadın ise, cenaze çıkmadan çarşafı verilir. Mahşer yerinde bu çarşaf mevtaya çadır olurmuş. [Bayan saniye]

4 — Mevtayı, katiyen evdeki su ile yıkamazlar. Mevtanın yıkanacağı suyu evdeki odunla ısıtmazlar. Gerek su, gerek odun dışardan tedarik edilir. Eğer su veya odunu artacak olursa sokağa atılır. Ölüyü yıkamak için hazır bulunan su, kezalik dışardan getirilen kazanda ısıtılır ve kullanılan maşrabada yine dışardan getirilir. Eğer bunlar evdeki levazımdan olursa o evden çok ölü çıkar. [Siverek]

5 — Eskiden bir evden ölü çıkınca o evdeki bütün sular tamamile sokağa dökülür, evde bir damla su bırakmazlardı. Gûya Azrail ölen adama kılıç vururken ölünün kanı evdeki sulara sıçrarmış. [Siverek]

6 — Ölünün yatağı ve arkasından çıkarılan çamaşır, üç gün olduğu gibi bırakılır. Sonra bunları başka bir yere götürüp soğuk su ile yıkarlar, sonrada sıcak su ile yıkanarak bunlar fakirlere verilir. Yalnız cenazenin üstünden çıkan gömlek hiç kimseye verilmiyerek sokakta yakılır. [Siverek]

7 — Bir kimse ölüp cenazesi gömüldükten sonra, öldüğü yere gayet ağır bir taş koyarlar. Ölenin arkasından başka birisi ölmesin, yeri ağır olsun derler. Cenaze camiye naklolunup musalla taşına konulunca her minareden salâ verilir. [Siverek]

— XI —

Ateşi hicrinle nice yanayım
Böyle kurtuluş yok matemü yastan
Âbı visalini verde kanayım
Ne artık ne eksik olsun üç tastan.

Gözden daybedeli o ruhı alı
Düştüm sahralara Mecnun misali
Eniysimdir yârin dilde hayali
Vahşet ettim gayri ülfeti nastan.

Gülşeni alemin virdi bozuldu
Hazanı firkatten payımal oldu
Sabri bu hicranla sarardı soldu
Böyle kurtuluş yok matemü yastan.

Vehbi Cem Aşkun

8 — Cenaze çıktıktan sonra evde kalanlar kahve ve sigara hazırlarlar. Ölü gömüldükten sonra eve dönen erkeklere bunları ikram ederler. Bu hal üç gün sürer. Buna taziye derler. Kadınlar ağlar, yas tutarlar. Ağlayıcı bir kadın ölünün elbiselerini alarak herkese gösterir, çektiklerini, hastalığını anlatır, iyiliğini metheder. Ağlayıcı kadın evde üç gün kalır ve kendisine hergün için bir gümüş mecidiye verilir. Eğer ölenin atı varsa bunu da sokaklarda dolaştırırlar. Hasılı herkesi ağlatmak, acındırmak için ne lâzımsa yaparlar. [Siverek]

9 — Ölü çıkan evde yemek pişirilmez. Ölü evine ait yemekler komşular tarafından tedarik olunur. Her yemek vakti için bir kuzu dolması, baklava, pilâv, sebze ve saire gönderir, kahve, sigara, gaz yollar. [Siverek]

10 — Ölü gömüldükten sonra mezarının üzerine bir çadır kurulur, çadır altında hocalar hatim indirirler. Ölü hangi gün gömülmüş olursa olsun bu hal ilk gelecek cumaya kadar devam eder. Mezarlıkta bir hizmetçi bulundurularak hocalara ikram ve izaz edilir. Hatim bitince hocalar ölünün evine gelir. Hatim duası evde yapılır. [Siverek]

11 — Bir kimse öldükten üç gün sonra, evinde helva pişirirler. Buna kazma kürek helvası denilir. Bu helva bir ekmek içine konularak herkese dağıtılır. Eğer bu helva yapılmazsa kazma kürek sesi mevtanın kulağında kalırmış. [Siverek]

12 — Cenazeyi yıkamak için su ısıtılan kazanı baş aşağı ederek üzerinde bir mum yakarlar. Cenazenin gömüldüğü gece bir tas yoğurt, bir kaşık, bir ekmek muhakkak başkasına verilir. O gece ölü rızkını yiyemedi, başkası yesin derler. [Siverek - Bayan Sadriye]

13 — Cenazenin yıkanacağı suyu ısıtmak için Urfada fırından odun getirilir. Cenaze çıkan evde katiyen ocak yanmaz, yemek pişirilmez. Cenaze çıktıktan kırk gün sonra çörek yapıp dağıtılır. Bu çöreği yiyen ölünün ruhu için bir fatiha okur. Elli ikinci gece de kezalik dua okunur. [Urfa]

14 — Matem tutmak için ölünün ailesi hiçbir yere gitmez, ölünün ahbapları, dostları, komşuları üç gün kara giyer, üçüncü günü karaları çıkararak ölü evine giderler. Renkli elbiseler götürürler. Ölünün ailesine «artık Allahtan korkun, bu karaları çıkarın, renkli elbise giyin» diye rica ederler ve götürdükleri renkli elbiseleri onlara giydirirler. Sonra bunlar hediye olarak sandıkta saklanır. [Siverek]

15 — Cenaze çıktıktan kırk gün sonra ölünün ailesi hamama gider. Entarilik, mendil, çorap, kına, çörek göndererek komşuları ve tanıdıkları hamama davet eder. İhtiyarlar ölünceye kadar matemde devam ederler. Fakat matem ancak çok sevilenler için tutulur. [Siverek - Bayan Mihriye]

16 — Kandil geceleri gibi aziz ve mukaddes gecelerde şirlan yağı ile lokma dökülür, fakirlere dağıtılır. Kokusu arşıâlâya çıksın, ölülerimizin canına değsin derler. Cenaze çıktıktan sonra gelen kandil gecesinde mum alıp dul kadınlara dağıtırlar. Ölülerimizin kabri aydınlık olsun derler. İkinci kandilde topla namaz bezleri alır, keserek kezalik dul kadınlara verirler, mahşer gününde örtü olsun derler. [Siverek - Bayan Mihriye]

17 — Kandillerde herkes ölülerinin en ziyade sevdikleri yemekleri ve tatlıları yapar, dağıtır. Yemeklere tuz konurken ölünün adı anılarak « filânın hayrı için » derler. Bu yemekler çamaşır kazanlarile pişirilir ve bol bol dağıtılır. [Siverek]

18 — Ocağa herkes hürmet eder, ana, baba, dede ocağını söndürmemek için gayret gösterirler. Bayan Sultan anlattı: «Benim babam çocukluğumda ocağa bir parça yağ atardı. Cuma geceleri ovvelâ ölmüşlerin canı için okur, sonra yağ atardı. Ocağın içinde mum yakardı. Sonra bir cenaze olduğu zaman ölüyü kabre indirmeden evvel kabre gümüş para koyardı. Mevta bu kabri para ile aldı derlerdi.» [Harput]

19 — Genazenin yıkandığı yerde cuma geceleri mum yakarlar. Çünkü ölünün ruhu gelir, dolaşırmış. Helva yapıp mahbuslara verirler. Zira Onlar da ölüler gibi dört duvar arasındadır ve belki içlerinde günahsızlar vardır derler.

20 — Ölü helvası yapmak için unu kavurduktan sonra bir kaşık alarak yağa atarlar, ölülerimizin ruhuna gitsin derler. Ramazanda hocalar tutar, hatimler yaparlar. Ramazanda kadir gecesi, bayramın birinci günü mevlûd okuturlar, şerbet dağıtırlar, tütsü yaparlar. Yemek vakti bir fakir gelirse, derhal oturtur, ölmüşlerin canı için yemek yedirirler. Kalblerinden filân adamın ruhu için derler. Çünki ölünün ruhu yemek istermiş.[Süleymanlı]

21 — Vaktile Tarsusta ihtiyar bir adam varmış. Bu adam gayet yaşlı imiş. Hattâ kaç yaşında olduğunu bilmez, sordukları zaman üç yüz yaşında olduğunu söylermiş. Bir gün bu adamın oğlu ölmüş. Kendisi o sırada bir çeşme yapmakla meşgulmış. Gelip oğlunun öldüğünü haber vermişler. Derhal elindeki taşları bırakmış. Demiş ki:

Bir oğlum vardı Bektaş
Üçyüz yaşındayım kardaş
Dünyada ölüm olduğunu bilseydim
Koymazdım taş üstüne taş.
[Tarsuslu Naime]

Müşfika Abdülkadir İnan

* HACI RASİH BABA *

Kırklarelilidir. On dokuzuncu asrın ikinci yarısı şairlerindendir. Bektaşidir. Hayatının en çoğunu seyahat ile geçirmiştir. Bulgaristan, Romanya ve Yunanistanı karış karış gezmiş, Macaristanın Peştesine gitmiş, meşhur Gül Baba zaviyesinde de bir müddet hizmet etmiştir. Anadolu, Trakya ve Arabistanı, Irakı da dolaşmış, bütün bu gezdiği yerleri bir (Evliya Çelebi) dikkatile görmüş ve gördüklerini kıymetli bir eser olacak halde kaydetmiş ve intibalarını da yazmıştır. Fakat bu kıymetli eseri kendisile beraber götürmüş veyahut bilinmiyen ellerde bırakmıştır.

Bu itibarla Hacı Rasih Baba Mekkeye gitmiş ve şeriatta hacı olmuş olduğu gibi, Kerbelâya da giderek tarikatta da hacı olmuştur. 93 seferi esnasında İstanbula varmış, Rumeli hisarında Nafi Babadan icazet alarak hacılıklarına bir de Babalık ilâve etmiştir. Artık şair gezginciliği bırakmıştır. Çünkü Babaeskide (Sarı Saltık Sultan) Bektaşi tekkesine (Baba) olmuştur. Babaeskide bu memuriyetinden pek memnun olmuş, Sarı Saltık Sultan gibi bir (Ehlullah) a hizmet eder olduğuna sevinmiştir. Hacı Rasih Baba bu sevincini şu manzume ile anlatmıştır:

Tevfiki refik oldu bana hazreti hakda
Dünyada bir lûtfu kerem Allaha eriştim

Rahman gönül çeşmelerin gül gibi açtı
Bu sitan revanı marif.t Allaha irıştim

Piranı muhabbet demimiz gerçeğe hu dost
Zahir ile batında hu Allaha irişlim

Rasih yeter artık otur adam gibi bunda
Ben dervişi can arifi billâha iriştim.

Şair, bu manzumede verdiği sözü tutmuş ve ahir ömrüne kadar Babaeski de kalmış ve orada can vermiştir. Hacı Rasih Baba oturduğu ve gezdiği yerlerde Tevfik Bey Baba gibi etliye sütlüye karışmamış ve softalara, zahitlere çatmamıştır. Ağzından, şeriata aykırı lakırdı kaçırmak değil, onu müdafaa eder sözlerle herkese kendini sevdirmiş, hatta, sofîlerin gönülleri olsun diye namaza bile devam etmiştir. Sofiler cephesini böylece kazandıktan sonra beri yandan halkın bir kısmını bektaşılığa çekmiş ve zamanın kaidelerine göre onları serbest olarak irşat etmiş ve bu suretle her iki taraftan herkesin hürmetini kazanmıştır. Zarif ve nükteli sözler söyler, hoş konuşur, hal ehli bir adam imiş. Babaeski halkı o vakitler hiç bir Baba ile hoş geçinmediği ve tekkelere ve dervişlerine zarar yaptıkları ve kovdukları halde Hacı Rasih Babayı (Hacı Baba) diye sevmişler ve onun hatırına dokunmak günahından kaçınmışlardır. Hacı Rasih yetmiş iki yaşında olduğu halde göç tarihinin (1312) yılında Babaeskide ölmüştür.

Bu zat çok oturaklı ve dokunaklı nefeslerle şiirler söylermiş. Divan edebiyatına ait gazeller ve nefesler de yapmıştır. Elimize geçen yazma mecmualarda gördüğümüz eserleri arasında kendisinin olduğu işaret olunan pek şairane gazelleri vardır. Bu zatın çok ince ve kıymetli üslûbu, şiir meraklılarının pek ziyade dikkatini çekmiş ve ol zaman her meclisde (Hacı Baba) nın şiirleri okunur olmuştur. Bu sebeple şiirlerinin intihabında bazı karışıklıklar da olmuştur. Enderunlu Rasihin olduğunu bildiğimiz şu beyitlerle müzeyyen olan gazel de böylelikle bu Rasihe isnat edilmiştir.

Dilde gam var lûtfedüp yanıma gelme ey sürur
Olamaz berhanede mihman mihman üstüne
Hem mey içmez, hem güzel sevmez demişler hakkıma
Eylemişler Rasihe bühtan bühtan üstüne

Bu isnatta bir kast olmayıp (Hacı Baba) nın şiirlerinin de bu tarzda olduğuna kanaat hasıl olmuş bulunmasındandır. Hatta bu gün bile bu gazelin bu Rasihe ait olduğunu iddia edenler vardır. Fakat hakikat böyle değildir. Olur olmaz şairleri beğenmiyen ve bunların bir çoklarını hiciv eden ve:

Zaman geçdi şebi hicran irişdi yıldızım düşdü
O mihru gün gibi gözden nihan olsun mu derdim ben
Gazellerle güzeller saydolur derdim hilâf oldu
(Hasibâ) şairin kulu yalan olsun mu derdim ben.

Gibi gayet güzel manzumeler yazmış olan Kırklarelili (Hasîbî) bile Hacı Rasihin şiirdeki kudretine hayran olanlar arasına karışmıştır. Hacı Rasihin nefes tarzında okunan güzel eserlerinden bazıları şunlardır:

Gülşeni bağ eremde seyre çıkdım ben bu gün
Eğnine giymiş libasın salınup ol mah gezer
Bilmedim nerden efendim sevdim ol sehharı ben
Keşfedip ol şah benim ahvalimi her dem sezer
Vuslatın derdine yandı âşıkı biçareler
Gösterirler her biri bir başka sevdadan hüner
Rahı aşkın mihnetin derdine saldın sen beni
İşte gavvas olmuşum bahrinden aldım çok dürür
Gel yetiş babındadır ağlatma Rasih kemteri
Bağı rühsarından aldım feyzin ile bir güher

Gaflet etme ey talibi hakikat
Vakit seher seyri şafak bizimdir
Arifi billâhtan budur nasihat
Ağız ile tatlı dudak bizimdir

Mehmet Aliye söyledi ol yâr
Emrihak böyledir bize kafadar
Hasan ile Hüseyinde sırlar var
Erenler deminde kulak bizimdir

Ali Zeynel Bakır İmam Cafer
Kavmı Naci Kâzım Rızayı söyler
Taki Naki asker Mehdinin ey yâr
Mubarek gönlünce uçmak bizimdir.

Hacı Rasih ey can böyle demiştir
Dedem erenlerden miras yemişdir
Tarikı evliya raset revişdir
. . . . yedullahülhak bizimdir.

Seyran eder iken aşk pazarında
Efendim mezadda tellâlda gezer
Siyah zülfün dökmüş ak gerdanında
Salınup gezerken bendesin üzer.

Henüz konca fidan kadrini bilmez
Çok nasihat ettim bir gez dinlemez
Yalvardım yakardım asla söylemez
Gücenmiş efendim gözlerin süzer.

Tazelendi yine gönül yaresi
Gönülden çıkar mı o can paresi
Bu derdin olur mu gayri çaresi
Gönül baykuş misli sahrada gezer

Tecelli eylemiş Rabbulâlemin
Derdi derunumu size söyledim
Bu imiş maksadı şimdi anladım
Çok muhabbet eden encamı bezer

Rasihâ pazârı aşka girdin mi
Bu aşkın cerihasın kanup içdin mi
Erenler aşında sen de pişdin mi
Kazandan sahandan aktarup yazar.

Şair Hacı Rasih Baba da Tevfik Bey Baba ve daha hüviyet ve hayat ve eserlerini bu sütunlarda göstereceğimiz şairler gibi Türk Edebiyatı Tarihine geçmemiş, unutulmuş kalmış kıymetli şairlerimizdendir. Gelecek yazımızda şair (Kurban İsmail) i anlatacağız.

Vahit Lûtfi Salcı

❖ KELOĞLAN MASALLARI HAKKINDA ❖

Ayda bir çıkarılmakta olan Gündüz Mecmuasının 11 inci sayısında küçücük eserim « Keloğlan Masalları » hakkında Mihri Devrimsel imzasile bir tenkit çıkmıştı. Yazısından, folklorla hiç meşgul olmamış bulunduğunu anladığım yazıcıya, bazı noktaları aydınlatmış olmak için cevap vermiş ve bu cevabımın da mecmualarında neşrini rica etmiştim. Bu ricam nedense yerine getirilmedi. Bu maksatla cevabımı bu sahifalarda neşrediyorum.

N. T.

Bay Mihri Devrimsel,

Küçücük eserim Keloğlan Masalları hakkındaki makalenizde beni alkışlıyan satırlar olduğu gibi tenkit eden fikirler de var.

Her şeyden önce şu noktayı tebarüz ettirmek isterim : Ben *Keloğlan Masallarını*, çocuklar okusun, zevk alsın, faydalansın diye tesbit etmedim. Bunları toplarken gözönünde bulundurduğum cihet, banların birer halk mahsulü, folklor malzemesi olmasıdır.

Türk halk bilgisinin ve şifahi halk edebiyatının bir mühim kolu olan halk masallarını derlerken bunların halktan doğan bir folklor maddesi olduğunu unutmak kimsenin hakkı değildir. Masallar tesbit edildikten sonra çocuklar için yazı yazanlar, bunlardan o körpe çağların yetişmesi için istedikleri gibi istifade etmekte serbestirler. Fakat folklorcu, yani ilim malzemecisi, eline geçen maddeyi olduğu gibi kâğıda geçirmekten başka bir şey yapamaz. Yaptığı takdirde kendi sahasına ve iştigaline hürmetsizlik göstermiş, usulünden ayrılmış, verdiği malzemeyi tahrif etmiş olur. Onun için ben, *Keloğlan Masallarını* bulduğum, dinlediğim gibi almakla iktifa etmeğe kendimi mecbur tuttum.

Halk masalları bir kişinin değil, bir cemiyetin malıdır. Masalı dinliyen veya okuyan kadar söyleyen de cemiyetin unsurudur. Bu unsur masalı nasıl nakletmişse, masalın bünyesi öyledir. buna ilâve edilecek her hangi bir yabancı madde masalın uzviyetinde fena bir mikrop tesiri bırakır ve tabir caizse masalı zehirler

Yazınızde « *bazı yerlerinde iki ve daha ziyade hikâyeler lüzumsuz yere birbirile birleştirilmiştir* » diyorsunuz.

Yukariki izahatımı okuduktan sonra, bu fikrinizin ne dereceye kadar doğru olduğunu anlamışsınızdır.

✻ KADİRLİ LEHÇESİ ✻

— Geçen sayıdan devam —

Dölek: (B.) düz, arızasız ova.
Döğme: (B) kabuğu ayrılmış çorbalık buğday.
Döl: (B) meyva.
Döllemek: (B) (kabak, karpuz ve emsali nebat hakkında) meyva vermek.
Düğürcü: (B.) görücü.
Düğür gelmek, düğür gitmek: (B.) kız beğenmeğe, görmeğe gelmek, gitmek.
Düşelge: (B.) miras.
Düve: (B.) henüz buzağlamamış dişi sığır.

E

Ebe: (B.) Büyük anne.
Ede: (B.) ağabey.
Eke: (Ç: büyük birader, ağa.) kurnaz.
Ecevit: (B.) çevik faal.
Edik: (Ç: etik, çizme) çizmeye benzer bir nevi ayakkabı.
Eğme: (B.) bir nevi ottan kulübe.
Eğdi: (B) bir şeyin içini oymıya mahsus alet.
Em: (Ç: deva, şifa) ilâç.
Emci: (B.) doktorluk satan koca karı.
Elbir: (B.) elçi, mutavassıt.
Ellik: (Ç. eldiven) orakcıların parmaklarına geçirdikleri ağaçtan eldiven.
Eğrelti: (B.) bir nevi meşe, palamut meşesi.

Makalenizin sonlarında « *Keloğlan Masalları* »nın nev'inin ilk eseri olduğundan bahsediyorsunuz. Halbuki iş hiç te böyle değildir. *Halk Bilgisi Haberleri*ni tetkik ederseniz görürsünüz ki, bu mecmuanın sahifelerinde bulunan masallar yüzlere varır. Yalnız bu değil, *Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası*'nda muhtelif halk mahsullerine taalluk ede o kakar mebzul malûmat vardırki, bir İçtimaiyatçı ve Edebiyatçı için, bunların her biri değer biçilmez birer hazinedir. Bir kere gözden geçirilmesi hiç fena olmıyan bu mecmua her halde alâkanızı ve sempatinizi çekecek bir eserdir. Orada münderiç folklor malzemesinden şimdiye kadar istifade edilmemesi memleketimizde ilim ve edebiyatla uğraşanların ne kadar mücerret bir şekilde çalıştıklarını pek iyi ispat eder ümidindeyim.

Naki Tezel

Emilik: (B.) yeni doğmuş keçi yavrusu.
Emzik: (B.) ağızlık.
Ergen: (B.) delikanlı, henüz evlenmemiş erkek, bekar.
Erkeç: (Ç. Ergeç: üç dört yaşlı keçi, teke, ulus reisi) erkekliği alınmış etlik teke.
Eriş: (B.) siyah beyaz karışık, akçıl.
Erişmek: (B.) sataşmak.
Eremeke: (B.) bol bol, ferah ferah.
Erinmek: (B.) üşenmek, iş zor gelmek.
Eringeç: (B.) tenbel.
Evmek: (B.) acele etmek.
Evecen: (B.) acul.
Evsin: (B.) avcıların saklanmak için yaptıkları küçük kulübe.
Evren: (B.) ejder, büyük yılan.

F

Fak: (B.) iç tarafı dişli karşılıklı iki kavis şeklinde çelik yaylı bir nevi tuzaktır ki vahşi hayvanları ayağından yalamıya mahsustur.
Farız: (B.) kurnaz.
Fedik: (B.) haşlanmış tane hububat.
Felhan: (B.) nadas.
Firde: (B.) ağnam resmi, hayvanlardan alınan vergi.
Firez: (B.) anız.

G

Garbi: (B.) güneyden esen yel.
Geliç: (B.) bir nevi muzur ot ki hayvanlar yerse fazla gaz yapıp hayvanatın karnını şişirerek öldürür. Buna geliçlemek derler.
Gicişmek: (B.) kaşınmak.
Gicimik: (B.) uyuz.
Giren: (B.) hafif bulut.
Girenli: (B.) hafif bulutlu.
Gizir: (B.) tütün tohumu.
Göde: (B.) şişman; erkek arı.
Gödeşmen: (B.) şişman, göbekli.
Gömü: (B) define.
Göcek: (B.) ekinlerin boy atmazdan önce yere yaslanması.
Gökçek: (Ç.) güzel.

Göçelge: (B.) göçülen yer.
Gönenmek: (B.) zevku sefa ile yaşamak.
Gölük: (Ç.) at, eşek ve emsali hayvanat.
Gözenek: (B.) raf.
Göbelek: (B.) mantar.
Gövünmek: (B.) yarı yarıya yanmak.
Göynü alçaktan: (tabir) Lutfen «Göynü alçaktan şu kitabı bana verir misin?» gibi.
Gövmek: (B.) sabretmek, müsaade etmek.
Görük: (B.) kısa ve küçük kulaklı.

H

Halaka: (B.) komşuluk.
Halakacı: (B.) komşu komşu doalşıp dedikodu yapmayı seven.
Hamzan: (B.) çirişten yapılmış yağ koymağa mahsus bir nevi kap.
Hapan: (B.) büyük çuval, harar.
Hargacı: (B.) defne.
Havut: (B.) deve semeri.
Him: (B.) temel
Him taşı: (B.) temel taşı.
Him yurt: (B.) ilk göçedilen yer, anayurt.
Hıdakmak: (B.) dadanmak, alışmak.
Hırtmak: (B.) burgulmak, çıkmak (kol bacak hakkında.); gücenmek, göynü kırılmak.
Heye: (B.) evet.
Heyle: (B.) nasıl? «Ahmedin hastalığı heyle oldu, geçti mi?»
Hetif: (B.) salkımından ayrılmış, dökülmüş üzüm.
Horanta: (B.) aile; karı.
Hopur: (B.) ormandan yakılarak elde edilen tarla.
Hopal: (B.) yabani güvercin.
Hodul: (B.) şık, kabadayı.
Huğ: (B.) duvarı çit ve üstü ot köy evi.

İ

İbik: (B.) köşe.
İçlik: (B.) gömlek.
İğdin: (B.) bozuk yumurta, cılk.
İme: (B.) düz boynuzlu geyik.

İreşme: (B.) yular sapı, (L. zencir gem.)
İrkmek: (B.) biriktirmek.
İyeşmek: (B.) ben yapmayım o yapsın, o yapmıyorda ben neye yaptım gibi işten kaçmak; ötekinin yapmasını beklemek.
İyeşikçi: (B.) yukarıki huyda olan adam.

I

Iğranmak: (B.) sallanmak.
Yer ığrantısı: (B) hareketi arz, zelzele.
Ilmık: (B.) nebatta eş'arı massa.
Işkın: (B.) filiz.
Işkılanmak, ışkın vermek: (B.) filizlemek, filiz vermek.
Imızganmak: (B.) hafifçe uyumak.

K

Kaliç: (B.) küçük orak.
Kallep: (B.) yabani güvercin.
Karene: (B.) obur, çok yiyen.
Kamalak: (B.) katron ağacı.
Kapçık: (B.) kabuk.
Kavut: (Ç.) kavrulmuş un.
Karanmak: (B.) sitem etmek.
Karemet: (B.) İftira; mubalağa. «Karemet kandan beter.»
Katık: (Ç. Katıh: yoğurt.) ayran.
Kayka (B.) yukarı kıvrılmış, «Kayka kirpik kaşlarınla cenkeder, K.O.»
Kalın: (B.) evlenirken kızın babasına verilen para.
Kasmak (Ç.) daraltmak çeküp kısaltmak.
Karuğra: (B.) albastı, kabus.
Kayrak: (Ç. kayrak: bileği taşı; kayramak: bilemek) kum.
Kaygana: (Ç. Kayganak: yumurta ve sebzevattan pişirilmiş taam.)

— Devam edecek —

Toplıyan
Osman Bahadırlıoğlu